

VAŽNOST I KONKRETIZACIJA PROJEKTA SVJETSKOG ETOSA U BIH IZ KATOLIČKE PERSPEKTIVE

Alen KRISTIĆ

Sažetak

Na projekt svjetskog etosa u ovom se promišljanju gleda kao na programatski izazov katolicitetu i kršćanstvenosti katoličke zajednice u BiH. Kao prvi korak u pozitivnom odgovoru na taj izazov označava se usvajanje duha samokritičnosti i prihvaćanje zajedničkog angažmana vjernika i nevjernika oko općeg dobra. Načelo ljudskosti kontekstualizira se kao poziv na obračun sa zlom religijskog nacionalizma, a načelo uzajamnosti kao poziv na dragovoljno prihvaćanje odgovornosti zarad jačanja poštivanja i ozbiljenja ljudskih prava. Kultura nenasilja i strahopoštovanja pred svakim životom katoličku zajednicu podsjeća da nenasilje i mirotvorstvo spadaju na bit kršćanstva što u našem kontekstu zahtjeva raskid s „humaniziranjem i posvećivanjem nasilja“ u ime ideologije nacionalne sigurnosti. Kultura solidarnosti i pravednog ekonomskog poretka od katoličke zajednice bezuvjetno zahtjeva prevladavanje nijemost pred rastućom socijalnom nepravdom u BiH. Kultura tolerancije i življenja u istini katoličku zajednicu kao čuvaricu narodnog sjećanja katolika i Hrvata u BiH poziva nadasve na proces ozdravljenja i čišćenja povijesne memorije i to priznavanjem krivnje i traženjem oprost za zlo nanoseno drugima, jer se samo tako može nadići zlopamćenje koje oživljava stare i osnažuje suvremene mržnje. Kultura ravnopravnosti i partnerstva između muškaraca i žena od katoličke zajednice traži aktivni angažman protiv spolnog iskorištavanja i diskriminacije, u svijesti da je ono nerijetko poduprto našim patrijarhalnim naslijeđem zasnovanim i na nakaradnim izlaganjem vjere. Pred iste izazove projekt svjetskog etosa stavlja i druge religijske zajednice u BiH. Jedino ukoliko pozitivno i konkretno odgovore izazovima projekta svjetskog etosa, postat će pozitivan činilac općedruštvenog i međureligijskog dijaloga. U protivnome, priklonit će se postmodernom mentalitetu religije bez Boga koja nije ništa drugo do ideološka konstrukcija za zakrivanje osobne ili kolektivne nezasitnosti i bešćutnosti.

* Tekst objavljujemo kao prilog temi Muallimovog *Forum-a* iz prošlog broja

Projekt svjetskog etosa za katoličku tradiciju u BiH višestruki je izazov: Kao poticaj i ispit koliko je vjerna zbiljskim katoličkim i evanđeoskim vrijednosti ali i kao poticaj i ispit koliko je sposobna za međureligijski i općedruštveni dijalog što ovisi o stupnju dijaloga u samoj katoličkoj zajednici.

Duh samokritičnosti

Poglavari svjetskih religija pri usvajanju Deklaracije za svjetski etos nisu izrazili uvjerenje da su vjernici bolji od drugih ljudi nego pokajničko priznanje da zlu u svijetu uvelike pridonose i vjernici. Za katoličku tradiciju kod nas odsudno je usvojiti taj duh samokritičnosti. Bez samokritičnog promišljanja svoje prošlosti, prvenstveno glede političko-nacionalističkih zlouporaba, zanemarivanja rada oko pomirenja, opraštanja i razgrađivanja stoljetnih mržnji, katolička tradicija ne može biti vjerodostojna. Umjesto njegovanja trijumfalističke slike o sebi koja počiva na mitološkom falsificiranju prošlosti, moramo se suočiti s istinom o sebi i iz tog ne uvijek lagodnog suočavanja izvući konkretne posljedice za sadašnju i buduću praksu uvjereni u Isusovu tvrdnju da istina oslobađa.

Koalicija vjernika i nevjernika

Deklaracija za svjetski etos govori o nužnosti koalicije vjernika i nevjernika na osnovi zajedničkih etičkih vrijednosti. Protiv nihilizma, cinizma i socijalne nepravde zajedno se trebaju boriti vjernici i nevjernici. U svjetlu evanđelja zajednički angažman vjernika i nevjernika usmjeren općem dobru predstavlja pripremljanje puta i anticipaciju kraljevstva Božjeg. Božanski duh u svijetu djeluje i po dobrim djelima nevjernika.

Zarad suradnje vjernika i nevjernika odsudno je da naša lokalna Crkva konačno usvoji duh II. vatikanskog koncila. Umjesto Crkve koja trulim političkim savezima sa svjetovnim moćnicima pokušava postati svjetovna institucija političko-ekonomske moći par excellence, nama treba Crkva dijaloga sa svijetom koja će svoje poslanje prepoznati u služenju, a ne vladanju svijetom. Svjetovna moć ubija dobrotu i služenje u Crkvi, a u suvremenim civilnim društvima pozvanje Crkve je da potiče besplatno oduševljenje za angažman oko općeg dobra i brigu za nevoljne.

Bez samokritičnog promišljanja svoje prošlosti, prvenstveno glede političko-nacionalističkih zlouporaba, zanemarivanja rada oko pomirenja, opraštanja i razgrađivanja stoljetnih mržnji, katolička tradicija ne može biti vjerodostojna. Umjesto njegovanja trijumfalističke slike o sebi koja počiva na mitološkom falsificiranju prošlosti, moramo se suočiti s istinom o sebi i iz tog ne uvijek lagodnog suočavanja izvući konkretne posljedice za sadašnju i buduću praksu uvjereni u Isusovu tvrdnju da istina oslobađa

Načelo ljudskosti

U BiH gdje je „istočni grijeh“ svih religija religijski nacionalizam, načelo ljudskosti i za katoličku tradiciju predstavlja poziv na obračun sa zlom religijskog nacionalizma: religijsko-nacionalnom ohološću i samodostatnošću.

Naša lokalna Crkva mora se oduprijeti nacionalno-crkvenom katolicizmu „bez kršćanstva“ u kojem se niječe katolicitet u korist nacionalističko-stranačke uskoće. Od uloge čuvarice nacionalnog identiteta Crkva se mora okrenuti ulozi krotiteljice identiteta što je istodobno zahtjev vremena i evanđelja. Proročki treba podsjećati da u spletu različitih pripadanja koja oblikuju čovjekov identitet neporeciv primat pripada ljudskosti koja označava da smo svi pripadnici jedne ljudske obitelji i jednako ljubljena djeca jednog Boga.

Vjernike treba učiti da različite pripadnosti žive u duhu ljudskosti, to jest osobno i odgovorno, kako bi razvili višedimenzionalne i uključive identitete s propusnim granicama sposobnim za dijalog i suradnju. Opasnost predstavljaju ubilački i jednodimenzionalni identiteti svedeni samo na oboženu nacionalnu ili religijsku pripadnost.

Prva zapovijed Dekaloga i jest usmjerena protiv religijskog nacionalizma, pridavanja nekoj

zemaljskoj stvarnosti vrhunske lojalnosti, pa bila to i lojalnost naciji ili religiji. Bez ljudskosti, nacionalna i religijska pripadnost izobličuju se u zlo i okreću protiv čovjeka.

Načelo uzajamnosti

U našem društvu „sporenja oko prava“ načelo uzajamnosti sačuvano u zlatnom pravilu podsjeća da na cjelovito ljudsko dostojanstvo ne spadaju samo ljudska prava nego i ljudske odgovornosti.

Naša je lokalna Crkva pozvana u vjernicima buditi dragovoljno prihvaćanje odgovornosti na osobnoj i kolektivnoj razini zarad jačanja poštivanja i ozbiljenja ljudskih prava. No, da bi bila vjerodostojna u prevladavanju prevage prava nad odgovornostima, i sama se Crkva mora obračunati s institucionalističkim katolicizmom.

Crkvene strukture ne smiju postati svrha samima sebi što se nerijetko događa i isključivo se boriti za vlastita prava. Crkva je samo onda Crkva kad postoji za druge: ekonomsko-politički slabe, marginalizirane i progonjene. Crkvene strukture koje se bore isključivo za sebe idolizirane su: umjesto da upućuje na Sveto nameću sebe kao samo Sveto. Zato i znaju samo za svoja prava, nipošto odgovornosti, prezirući osobnu slobodu i odgovornost, a preferirajući poslušničko-konformistički mentalitet.

Naša je lokalna Crkva pozvana u vjernicima buditi dragovoljno prihvaćanje odgovornosti na osobnoj i kolektivnoj razini zarad jačanja poštivanja i ozbiljenja ljudskih prava. No, da bi bila vjerodostojna u prevladavanju prevage prava nad odgovornostima, i sama se Crkva mora obračunati s institucionalističkim katolicizmom. Crkvene strukture ne smiju postati svrha samima sebi što se nerijetko događa i isključivo se boriti za vlastita prava. Crkva je samo onda Crkva kad postoji za druge: ekonomsko-politički slabe, marginalizirane i progonjene

Kultura nenasilja i strahopoštovanja pred svakim životom

„Humaniziranja i posvećivanja nasilja“ u ime ideologije nacionalne sigurnosti nije nam strano. Kršćanske su tradicije pozvane na obračun s „mitom o otkupiteljskom nasilju“, jer se izravno pozivaju na Isusa, nenasilnog rušitelja zidova između ljudi i Boga, ali i među ljudima. Jer se otkupljenje postiže isključivo nenasiljem, a ne nasiljem, mirotvorstvo i nenasilje su najviše od svih djela Božjih, dok se iza nasilja uvijek krije idol politike i izgovor ideologije.

S propovjedaonica naše lokalne Crkve morao bi se čuti jasan govor o radikalnoj nespojivosti vjere i nasilja. Ne smije se ostavljati prostora uvjerenju da je za budućnost vjere ili naroda prikladnija nasilna metoda Barabe od nenasilne metode Isusa. Jer je kraljevstvo Božje prostor oslobođen sila dominacije i moći, mirotvorstvo i nenasilje predstavljaju anticipaciju kraljevstva Božjeg.

Umjesto jadanja nad relativizmom postmodernog društva, naša lokalna Crkva mora stati u kraj relativističkom življenju kršćanstva, lišenog radikalnog zahtjeva za nenasiljem i mirotvorstvom kao uvjeta da se bude dijete Božja. Samo će Crkva mirotvorstva, pomirenja i praštanja pomoći preobrazbi politike kod nas: od novovjekovne nacionalne politike interesa, moći i prestiža ka politici regionalnog pomirenja, razumijevanja i približavanja, od nasilne ka mirovnoj politici.

Kultura solidarnosti i pravednog ekonomskog poretka

Nijemost vjerskih zajednica pred socijalnom nepravdom u BiH je nesnosna. Niti jednog vjerskog službenika među radnicima koji štrajkaju glađu

ili u rudarskoj jami s rudarima bez plaće. Niti jedne, makar verbalne geste vjerskih poglavara u korist socijalno slabih. Što je činiti našoj lokalnoj Crkvi izriču riječi biskupa Romera: "Čuvaj se Crkve koja ne trpi zbog progona i uživa u povlasticama i potpori zemaljskih vlastodržaca! Crkva mora trpjeti zbog govorenja istine, zbog ukazivanja na grijeh, zbog njihova iskorjenjivanja. Društvo, svećenici, biskupi i svi kršćani moraju se obratiti i izabrati solidarnost sa siromašnima. Moraju raskrinkati sve idole društva. Crkva mora biti na strani siromašnih, ali mora na obraćenje neposredno pozivati i bogate i siromašne."

Kultura tolerancije i življenja u istini

Posezanja za lažju kod nas je naročito zlokobno u pitanju prošlosti koju su naši narodi doživjeli i upamtili drugačije. Na sve se strane poseže za lažju kako bi se vlastita prošlost pokazala boljom nego što jest, a tuđa gorom nego što jest. Prošlošću uljepšanom lažju koristi se politika da obezvrijedi i zaniječe druge.

Naša lokalna Crkva pozvana je započeti proces ozdravljenja i čišćenja sjećanja priznajući krivnje za zlo naneseo drugima kao i traženjem oprosta za zlo počinjeno drugima. Kao rezervoar narodnog sjećanja, morala bi stati u kraj zlopamćenju koje predstavlja nepresušni izvor za političku instrumentalizaciju. Jer je zlopamćenje biološko-selektivno pamćenje isključivo tuđeg zla nanesenog mome kolektivitetu uz negiranje ili omalovažavanje krivnje moga kolektiviteta za zlo učinjeno drugima, pogodno je za pozivanje na osvetu i buđenje starih mržnji. Dok je „nepomirene prošlosti“, neće biti pomirenja u sadašnjosti i mira u

Nijemost vjerskih zajednica pred socijalnom nepravdom u BiH je nenasna. Niti jednog vjerskog službenika među radnicima koji štrajkaju glađu ili u rudarskoj jami s rudarima bez plaće. Niti jedne, makar verbalne geste vjerskih poglavara u korist socijalno slabih

budućnosti. Raspeti nas oslobađa fiksiranosti uz vlastitu patnju i oslobađa za djelatnu sućut glede tuđe patnje.

Kultura ravnopravnosti i partnerstva između muškaraca i žena

Spolnog iskorištavanja i diskriminacije sve je više kod nas čemu, pored socijalne bijede, pomaže patrijarhalno nasljeđe koje podupire nakaradno izlaganje vjere, ali i iskustvo posljednjeg rata: i ljudska

su tijela bila ratište, poligoni za seksualnu manifestaciju agresije.

Uz nužno oblikovanje projekata za pomoć žrtvama seksualnog zlostavljanja, važno je da naša lokalna Crkva u raspravama o seksualnoj orijentaciji ne postane žrtva bojovno-ideološkog govora. Seksualna orijentacija ne umanjuje ljudsko dostojanstvo pojedinca, dok bojovno-ideološki govor to poriče, opravdavajući nasilje protiv pojedinaca «sumnjive seksualne orijentacije». Pozvana je bez ideološkog naboja upozoravati na opasnosti povezane sa zlouporabom seksualnosti i sama prakticirati ravnopravnost i partnerstvo muškaraca i žena.

Posebno je važno da se s obzirom na seksualne zlouporabe od strane vjerskih službenika ne utekne poricanju i prikrivanju nego istinoljubivosti što će joj jamčiti vjernost evanđelju i vjerodostojnost na duže staze.

Projekt svjetskog etosa je prema tome programatski izazov našem katolicitetu i kršćanstvenosti podjednako u području vanjskih i nutarnjih odnosa.

Summary

The Importance and Concretization of the Project of Global Ethos in Bosnia and Herzegovina from a Catholic Perspective

Alen Kristić

· ä

This discussion views the project of Global Ethos as a programmatic challenge to Catholicism and the level of Christianity of the Catholic Community in Bosnia and Herzegovina. As the first step towards a positive answer to that challenge is the acceptance of the spirit of self-criticism and joint commitment of believers and non-believers around public welfare. The principle of humanity is contextualized as an invitation to reckoning with evil of religious nationalism, and the principle of reciprocity as an invitation to voluntary acceptance of responsibility for the sake of strengthening and realization of human rights. The culture of non-violence and awe before every kind of life reminds the Catholic Community that non-violence and pacifism are the essence of Christianity which, in our context, requires a split from „humanization and sanctification of violence“ in the name of ideology of national security. The culture of solidarity and just economic order unconditionally demands from the Catholic Community to overcome the silence in face of growing social injustice in Bosnia and Herzegovina. The culture of tolerance and living in truth invites the Catholic Community, as the guardian of national remembrance of Catholics and Croats in Bosnia and Herzegovina, to the process of restoration and cleansing of historical memory by admitting the guilt and seeking forgiveness for the evil done onto others, for that is the only way to rise above harbouring a grudge which revives the old and strengthens the present-day hatreds. The culture of equality and partnership between a man and a woman requires from the Catholic Community to seek out an active commitment against sexual abuse and discrimination, knowing that it is, as often as not, supported by our patriarchal heritage based on distorted presentation of religion. The project of Global Ethos places the same challenge before other religious communities in Bosnia and Herzegovina. Only if they positively and concretely respond to the challenges of the project of Global Ethos, will religious communities become a positive factor of a dialogue of a society as a whole and inter-religious dialogue. On the contrary, they will become partial to post-modern mentality of religion without God, which is nothing else but an ideological construction for concealment of personal or collective voracity and callousness.

يُنظر في هذا المقال إلى مشروع الأخلاقيات العالمية على أنه تحدّي برهجي يقف أمام الكاثوليكية ومدى انتماء الطائفة الكاثوليكية في البوسنة والهرسك للمسيحية. وتمثل الخطوة الأولى للرد الإيجابي على هذا التحدي في اعتماد روح النقد الذاتي وقبول العمل المشترك للمؤمنين وغير المؤمنين حول الخير العام. ويصبح مبدأ الإنسانية دعوة لمكافحة الشر الناجم عن التعصب القومي الديني، بينما يصبح مبدأ التبادل دعوة إلى القبول الإرادي بالمسؤولية من أجل تقوية احترام حقوق الإنسان وحدية التعامل معها. إن ثقافة الرفق (اللاعنف) والخشوع أمام كل كائن حي تذكّر الطائفة الكاثوليكية أنّ الرفق وصنع السلام يقعان على عاتق المسيحية، وهذا يتطلب في مفهومنا التخلي عن “مباركة العنف ومنحه صبغة إنسانية” باسم أيديولوجية الأمن القومي. إن ثقافة التضامن والنظام الاقتصادي العادل تفرض على الطائفة الكاثوليكية، ودون شروط، أن تخرج من صمتها أمام الظلم الاجتماعي التنامي في البوسنة والهرسك. إن ثقافة التسامح والعيش مع الحقيقة، تدعو الطائفة الكاثوليكية، باعتبارها حامية الذاكرة الشعبية للكاثوليك والكروات في البوسنة والهرسك، إلى الانخراط في عملية تعافي الذاكرة التاريخية وتطهيرها، وذلك من خلال الاعتراف بالذنب وطلب الغفران عن الشرور التي ارتكبت بحق الآخرين، وبذلك فقط يمكن تجاوز الحقد الذي يحيي الكراهية القديمة ويقوي الكراهية المعاصرة. إن ثقافة المساواة والتشارك بين الرجل والمرأة تفرض على الطائفة الكاثوليكية نشاطاً أكبر في مناهضة التمييز الجنسي والاستغلال الجنسي، مع إدراك أهمها، في حالات ليست بالنادرة، مدعومين بآرثنا المحافظ القائم على شرح مشوه للدين. ويضع مشروع الأخلاقيات العالمية باقي الطوائف الدينية في البوسنة والهرسك، أمام نفس التحديات. ولن تصبح هذه الطوائف عاملاً إيجابياً في الحوار بين الأديان وبين فئات المجتمع كلها، إلا إذا قدّمت رداً إيجابياً ولملأوها على تحديات مشروع الأخلاقيات العالمية. فإن فشلت في ذلك فإنها سوف تميل نحو عقلية ما بعد الحداثة للدين التي ترفض الله، والتي لا تعدو أن تكون صياغة أيديولوجية للتستر على الجشع وتلبّد المشاعر.